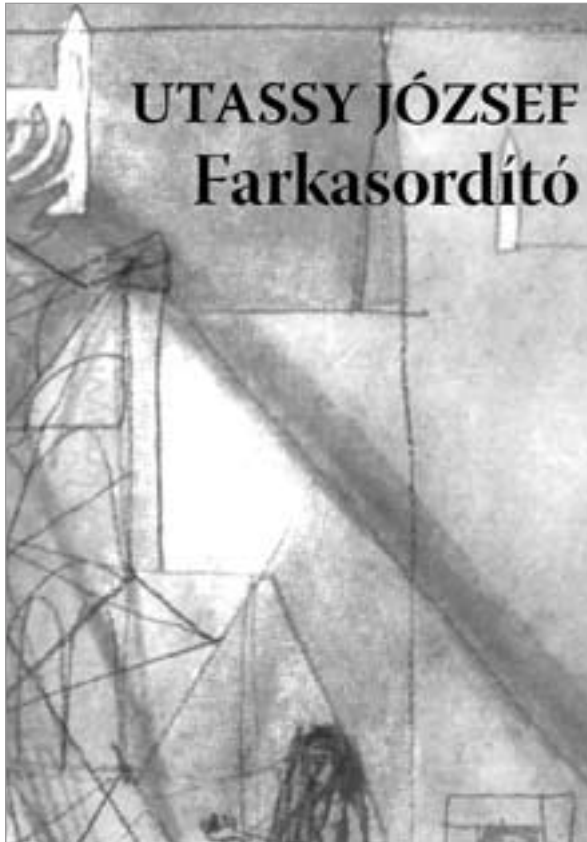

Szemes Péter:

A „Pokolból jövet” ...

Újabb, *Farkasordító* című kötetében az utóbbi években megélt szenvedések párlatait vegyítette különleges esszenciává Utassy József. A tartós betegség, a sors által ráért csapások sora (talán mind között fia elvesztése a legsúlyosabb) meggyötörhette testét, lankaszthatta életvágyát, de nem olthatta ki az alkotó szellem tüzeit, nem vonhatta el a „szabadság énekesét” – ahogy pályatársa és barátja, Péntek Imre nevezte – felelősséggel, ugyanakkor örömmel is teljes feladatától. Amint a 2001 és 2006 között keletkezett költeményeinek jelen válogatása elé beemelt hitvallás-igényű, *Mindenek ellenére* című versében írja:

„Sietni én sosem siettem.
Gondoltam, megvárnak a dolgok.
Hiába volt sorsom kietlen:
boldog voltam, boldog és boldog.

Ezer dalnak életet adtam,
véretem adtam ezer dalnak:
pacsirtáljanak a magasban,
örömére ifjúnak, aggnak.”

A kín élményének – részben az önpusztító életmódnak (*Magam gyilkosa*) köszönhető – személyes megtapasztalása: a test kálváriája (*A Golgotán*), a tépett idegek zenéje (*Pokolból jövet II.*), a lecsupasztított lélek elhagyatottsága (*Aki elandalítana*) – a végtelen magány érzését hívja életre. Ezt pedig sem a szinte vegetatív létre kárhozottatott sorsársak (*Ének Bázakerettye betegeiről*), sem a néma Isten (*Nem vagy te sehol*) nem oldhatják fel. Előbbiek nyilvánvalóan adott élethelyzetük, jelenlegi létállapotuk, utóbbi a benne való hit megrendülése, egyáltalán az Én számára létének kétségessé válása miatt. Mégis bizonyos értelemben a szakralitásban talál vigasztalót Utassy József. Mégpedig éppen a keresztény Isten megtagadása, az ateizmus felvállalása által – emlékezhetünk Voltaire *Filozófiai ábécéjére*, ahol az ateisták hitének mélysége, megismerésüknek mélyebb mivolta mellett érvel a szerző. S valóban: kritikai alapállása ellenére a szeretetre, gondoskodásra vágyó szubjektum minduntalan a „szent” szférájához tér meg. Az ő „legfőbb lénye” azonban nem a vallás dogmái által nyer igazolást, hanem a meghaló és feltámadó Vegetációhoz kapcsolódik. A benne való hit ősi, valahonnan a Jung által kollektív tudattalannak, vagy objektív pszichének nevezett rétegből fakad, s az ember igazi lényegét idézi meg. A folyton változó Természet jelenségei formálják az egyén életét, alakítják a költő kedélyét. A kötet korpuszát képező versekben Tél és Tavasz/Tavasz és Tél – valamint természetesen az általuk testesített, bennük kivetített kétfajta létállapot – „különböződik el” markánsan.

Az elmúlás évszakának pokoli fagya, „farkasordító” hidege a lét kiüresedésének érzését, a haláltól való félelmet kelti fel. A halálöszön munkájának nyomait láthatjuk a *téli versek* negatív képeiben – a „megszálló fagy terrora” vág le minden biztos menedék nélküli létezőt a *Decemberben*, ennek konkretizálásaként „tél tizedeli” az utcán állatként elhulló hajléktalanokat (*Hajlék hajléktalanoknak*), akik hiába futnak a „farkasordító éj” jeges hóhéra elől (*Farkasordító*), s a fedél nélkülieket képletesen testesítő, magányba vetett költőt is megérintik a Halál hideg ujjai:

„(...)
Didergek. Fázom.
Bázakerettye
poklában nyögök:

asszonyom várom.
Tűnj el, fagyhalál!
Fázik a fülem.
Fogam vacog. Fáj.”
(*Fázik a fülem*)

A szenvedések elviselésében, a téli pokol kínjainak túrésában a közelgő Tavasz, a kikelet eljövételének reménye ad erőt. Az élet diadalmas előtörése, a Vegetáció megújulása az Én életösztöneit is megerősíti. Ebből fakad a *Tűntén a télnek* dionüszoszi felkiáltása:

„Evoé, május, én májusom!
Ütközik immáron a vadzab.

Erdőn, mezőn barangoló úton
Kamillaillat, penetráns bakszag.

Üdvözlégy május, én májusom!
Mindenható vagy. Isteni magzat.”

Az újraéledő életvágó a szerelem, a mellette mindig hű társként kitaró hitvessel összefonó természetből szentelt kötelék ismételt megerősítését, új tanúságtételét kelti. Jóllehet az egység testi kinyilvánításának lehetőségei a költő számára korlátozottakká váltak (*Hatvanon túl, Sláger I.*), az érzés intenzitása nem kopott – mindössze minősége módosult, amint a *Sláger II.* szép, erőteljes sorai kinyilvánítják:

„Világgá engemet ágyunkról ne kergess!
Már nem vagyok beléd többé hősszerelmes.
Ám szeretlek és szeretlek és szeretlek.
Ne vess ki érte, Kedves, de jaj, ne vess meg!
Szeress engem Te is!!! Testvéreként szeress meg!!!
S ágyunkról világgá engemet ne kergess!”

A kikelet serkentő hatása mellett emlékek sorát is megidézi. A múltba vesztett gyermekkor, a beiskolázás élménye elevenedik fel egy pillanatra az *Irány a líceumban*, a keresztény vallás tanításaihoz való még gyermeki viszonyt testesíti a *Mese, mese, mátká*; a felnőttkor kapcsolódó megéltését a jövőendő Messiásban – s nem mellesleg a fentiek tükrében a magunk megváltásában – való hitet a *Golgotán* rögzíti. Az elmúlt szerelmeknek állít emléket – a tervezett *Ave Éva* kötet mellett – korábról az *Osztálykirándulás*, majd *A tovatűnthöz* c. vers, míg ennek ellenpontjaként az *Intettek engem* éppen saját végleges választásának jogosságát igazolja. S valóban: a várt gyermek születése, a családi boldogság meglelése a döntés helyénvalóságát bizonyította. Ebbe a megtalált édenbe hasított retentó csapásként a fiú elvesztése, ami megindította a szenvedések sorát. A boldog apa előbb még örvend az örökös világra-jöttén – mintha az életet teljesítő műalkotás lenne – (*Kispalóc*), majd a jóval később bekövetkező tragédia immár egész életét árnyékba vonja. Az égig ér panaszló jaj-szava (*Jóskám!*, *Négysoros*) – ekkor döbben rá, hogy vele fog kihalni majd a családja egy ága (*Kipusztulóban*), s a név továbbadásának lehetőségéről is le kell mondania (*Álomi unokámhoz*). Ekkor szakít végérvényesen a keresztény Istennel és tér meg hitében a Természethez (*Pontosító*). A természeti jelenségek, képek konkrétsága, a való élet sokszor kegyetlen mivolta – különösképp a halál, az elmúlás idézése (*Ragadozó*, *A verebekhez*, *Isa pur*), s ezen belül hangsúlyosan a családtagok elvesztése (*Isten!*, *Az első gól után*, *Tavasza a hadiúton*, *Zümmögő kórus*) – az isteni jelenlét hiányát emeli ki.

A költő számára egyedülként megmaradt támasz, az örök társ, a szenvedésekben osztozó feleség maradt. Közössé lett, összefonódott sorsukról vall a hűség, az együtté-tartozás két csodaszép versében (*Te Kedves!*, *Az én asszonyom*) – utóbbiból citálva, a következőképpen:

„És nem félt senkitől. Én sem féltem őt.
Úgy ismerjük egymást, mint a temetőt.

Ő árva már szintén,
Mint én.

Nincs az a kincs, amiért odaadnám!
Ha egyszer elhagyom: csak Sohanapján.”

A kedves támogató szeretete és a megerősödött alkotás-vágy emelték felül Utassy Józsefet a betegség tetet és lelket megnyomorító örvényein. Megtért a pokolból, sorsa és kedélye – remélhetően – immár örök kikeletbe fordul. A *Farkasordító* c. kötet, a legnehezebb napok lenyomatával ezt a tisztulási folyamatot készítette elő. A kimondott/leírt szavak mágikus, katartikus ereje gyógyította meg. A vers-teremtő munka, az „ércnél marandandóbb” emlékmű építésének tudata, az „aranyisakos toll” jóleső érintése adott neki erőt. A megfáradt, elgyötört testet a szinte gyermeki frissességű szellem mozditja mindig tovább a kritikus pontoknál (*Hagyjátok játszani*). Ennek termékeként pedig a dalban koncentrálódik az energia, ami át- és túlelem a halálon – a dalossal egygő vált dalban (*Népdalt, ha lehet!*); ezért az alkotásra determináltság (*Pereg a dob*, *Idekölt a szó*, *Dolgom van itt*), így nyer a költő örök életet:

„Van hitem. Van hatalmam.
Én a Teremtő nélkül is
feltámadok a dalban:

„föltámadok a dalban!”
(*Teremtő nélkül*)

Magasabb rendű, s szebb cél a halhatatlanság elnyerése az örök értéket hordozó műalkotás világra segítése által, mint a mulékony földi javak halmozása – rögzíti a *Hazadzs* című versben. Fialat alkotó-társainak ezért csak egy tanácsot adhat:

„Ragyog rátok ritmus és rím,
fényt a dalba gondolat hoz:
írjatok hát, barátaim,
most, míg ifjak, üdék vagytok!”
(*Üzenet*)

A természeti-népi motívumokból épülő, „csak tiszta forrásból” merítő poézis (*Népdalt, ha lehet!*), s a klasszikus költő-szerep (a Múzsák papja) érvényesítése mellett emel szót, elvetve mind a felesleges modernkedést („Bizony hogy írhatnék / én is posztmodernül. / Ám bölcsőbb munka vár! / A levesem elhűl.” – *Bizony hogy*), mind az irányzatos költészet felvállalását, a hatalom birtokosai ízlésének való megfelelés igényét (*Válasz Veres Miklósnak*).

Különös értékkel bírnak emellett a kötetbe válogatott alkalmi költemények. A barát és ugyancsak kiváló költő, Kiss Benedek (szintén a Kilencek csoportjának tagja) balatoni nyaralójában tett látogatás élményének megörökítése (*Vendégségben Kiss Benedeknél*), a Pege

Aladárnak szentelt írás (*Pege Aladár*), az ünnep szellemiségétől erkölcsileg eltérő ismerős karácsonyi jókívánsága (*Szenteste*), a könyvek kivételével mindent elhordó rablók látogatása (*Rablók*), vagy a pénztárca elhasználódásának és kiürülésének szomorú konstatálása (*Öreg bukszámbhoz*). A természet jelenségeire fogékony, a tájban élő ember szemével láttatja az alkonyi tópart szépségét (*Ámulat*), a balatoni vihart (*Zivatar készül*), akárcsak az égen áthúzó sólyom királyi röptét (*Turul*), a tavaszi kert virágzását (*Tavas van, kikelet*), az ott szorgoskodó rovarok munkáját (*Zümmögő kórus*).

Utassy József *Farkasordító* című verseskönyve jól reprezentálja azt a gazdag, szerteágazó költői életművet, amely egyik legfontosabb tartóoszlopa, a hivatalos honi művészetpolitika kanonizációs törekvései ellenére is, megkerülhetetlen pillére a kortárs magyar irodalomnak. Emellett – amint Mezey Katalin fogalmaz – „érett, magasrendű költői teljesítmények foglalata” - alkotói gyónás, sajátos világlátás, a táj és a hitves iránti szerelem szép vallomása egyúttal.

(Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2006.)

Fischer Judit: Cím nélkül

